

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” **XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL**

ROLLI O‘YINLAR ORQALI O‘QUVCHILARDA LIDERLIK VA EMOTSIONAL KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH

Djumayeva Dildora Isroilovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

“Pedagogika va texnologiya” kafedrası o‘qituvchisi

E-mail: dzumaevad7@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5492-1985>

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada rolli o‘yinlarning ta’lim jarayonidagi ahamiyati, ayniqsa o‘quvchilarda liderlik qobiliyatlari va emotsional kompetensiyalarni rivojlantirishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Rolli o‘yinlar o‘quvchilarning muloqot madaniyati, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish, hamkorlikda ishlash va hissiy boshqaruv ko‘nikmalarini shakllantirishda samarali pedagogik texnologiya sifatida baholanadi. Shuningdek, maqolada amaliy misollar hamda metodik tavsiyalar keltirilgan.*

***Kalit so‘zlar:** rolli o‘yin, liderlik, emotsional kompetensiya, pedagogik texnologiya, kommunikativ ko‘nikma, ta’lim jarayoni, o‘quvchi faoliyati.*

***Abstract.** This article analyzes the significance of role-playing games in the educational process, particularly their role in developing students' leadership abilities and emotional competencies. Role-playing games are evaluated as an effective pedagogical technology in forming students' communication culture, decision-making in problem situations, collaborative work, and emotional management skills. The article also provides practical examples and methodological recommendations.*

***Keywords:** role-playing, leadership, emotional competence, pedagogical technology, communicative skills, educational process, student activity.*

***Аннотация.** В данной статье анализируется значение ролевых игр в образовательном процессе, особенно их роль в развитии лидерских способностей и эмоциональных компетенций у учащихся. Ролевые игры оцениваются как эффективная педагогическая технология в формировании у учащихся культуры общения, принятия решений в проблемных ситуациях, навыков совместной работы и эмоционального управления. В статье также приведены практические примеры и методические рекомендации.*

***Ключевые слова:** ролевая игра, лидерство, эмоциональная компетентность, педагогическая технология, коммуникативные навыки, образовательный процесс, деятельность учащегося.*

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Kirish

Zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchilarning nafaqat bilim darajasini oshirish, balki ularning shaxsiy sifatlarini rivojlantirish ham muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bugungi globallashuv jarayonida yoshlarning liderlik qobiliyati, jamoa bilan ishlash ko‘nikmasi va emotsional barqarorligi jamiyat taraqqiyoti uchun zarur omillardan biri sifatida qaralmoqda. Shu sababli ta’lim jarayonida interfaol metodlardan samarali foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Rolli o‘yinlar ana shunday interfaol metodlardan biri bo‘lib, ular o‘quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga yaqinlashtiradi, mustaqil fikrlash va faol muloqotga undaydi. O‘yin davomida o‘quvchi ma’lum bir rolni bajarish orqali o‘z his-tuyg‘ularini boshqarishni, boshqalarni tushunishni va jamoada faoliyat yuritishni o‘rganadi.

Rolli o‘yinlarning pedagogik mohiyati

Rolli o‘yin — bu o‘quvchilarning ma’lum vaziyat yoki obrazni ijro etish orqali bilim va ko‘nikmalarni egallashiga xizmat qiluvchi metoddir. Ushbu metod o‘quvchilarning faolligini oshirib, ularni dars jarayonining markaziga olib chiqadi.

Pedagogik nuqtai nazardan rolli o‘yinlar quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi;
- muloqot madaniyatini shakllantiradi;
- muammoli vaziyatlarni hal qilish ko‘nikmasini oshiradi;
- jamoada ishlash va liderlik sifatlarini rivojlantiradi;
- emotsional boshqaruvni mustahkamlaydi.

Rolli o‘yinlarda o‘quvchilar turli ijtimoiy rollarni bajaradilar: rahbar, tashkilotchi, tinglovchi, muhokamachi va boshqalar. Bu esa ularda mas’uliyat hissini kuchaytiradi hamda tashabbuskorlikni rivojlantiradi.

Liderlik kompetensiyalarini shakllantirishda rolli o‘yinlarning o‘rni

Liderlik — bu boshqalarni maqsad sari yo‘naltira olish, tashabbus ko‘rsatish va mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish qobiliyatidir. Maktab yoshidan boshlab liderlik sifatlarini shakllantirish o‘quvchilarning kelajakdagi muvaffaqiyatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Rolli o‘yinlar davomida o‘quvchilar quyidagi liderlik ko‘nikmalarini egallaydilar:

1. Qaror qabul qilish. O‘yinli vaziyatlarda tezkor va to‘g‘ri qaror chiqarish talab etiladi. Bu esa o‘quvchilarda tahliliy fikrlashni rivojlantiradi.
2. Mas’uliyatni his qilish. Rahbar rolini bajarayotgan o‘quvchi guruh faoliyati uchun javobgarlikni o‘z zimmasiga oladi. Natijada unda javobgarlik hissi shakllanadi.
3. Tashabbuskorlik. Rolli o‘yinlar o‘quvchilarning faol bo‘lishiga, yangi g‘oyalarni ilgari surishiga yordam beradi.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” **XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL**

4. Jamoani boshqarish. O‘quvchilar guruh bilan ishlash, vazifalarni taqsimlash va boshqalarni rag‘batlantirish ko‘nikmalariga ega bo‘ladilar.

Masalan, “Maktab direktori”, “Matbuot anjumani”, “Kelajak lideri” kabi rolli o‘yinlar o‘quvchilarning tashkilotchilik qobiliyatini rivojlantirishda samarali hisoblanadi.

Emotsional kompetensiyalarni rivojlantirishda rolli o‘yinlarning ahamiyati

Bugungi kunda ta’lim tizimida o‘quvchilarning nafaqat intellektual salohiyatini, balki ularning emotsional rivojlanishini ta’minlash ham muhim pedagogik vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Emotsional kompetensiya insonning o‘z hissiyotlarini anglash, boshqarish, boshqalarning emotsiyalarini tushunish va ijtimoiy munosabatlarda to‘g‘ri yo‘l tutish qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu kompetensiya o‘quvchilarning shaxs sifatida shakllanishida, jamoadagi munosabatlarida hamda kelajakdagi kasbiy faoliyatida muhim o‘rin egallaydi.

Rolli o‘yinlar emotsional kompetensiyalarni rivojlantirishda samarali interfaol metodlardan biri hisoblanadi. Chunki o‘yin jarayonida o‘quvchi ma’lum bir obrazga kiradi, turli vaziyatlarni his qiladi va boshqalarning ruhiy holatini tushunishga harakat qiladi. Bu esa unda hissiy sezgirlik va empatiya ko‘nikmalarining shakllanishiga xizmat qiladi.

Avvalo, rolli o‘yinlar o‘quvchilarda **empatiya** hissini rivojlantiradi. Empatiya — bu boshqa insonning hissiyotlarini tushunish va his qila olish qobiliyatidir. Masalan, “Ota-ona va farzand”, “Ustoz va o‘quvchi”, “Do‘stlar o‘rtasidagi nizoli vaziyat” kabi rolli o‘yinlarda o‘quvchilar turli insonlarning o‘rniga o‘zlarini qo‘yib ko‘radilar. Natijada ular boshqalarning fikri va hissiyotlariga hurmat bilan qarashni o‘rganadilar. Bu esa o‘z navbatida sinfdagi ijtimoiy muhitning yaxshilanishiga yordam beradi.

Shuningdek, rolli o‘yinlar o‘quvchilarda **hissiy boshqaruv** ko‘nikmasini rivojlantiradi. O‘yin davomida bahsli yoki murakkab vaziyatlar yuzaga kelishi mumkin. Bunday holatlarda o‘quvchi o‘z hissiyotlarini nazorat qilishga, asabiylashmasdan muammoni hal qilishga harakat qiladi. Ayniqsa, konfliktli vaziyatlarga asoslangan rolli o‘yinlar o‘quvchilarning sabr-toqatini oshiradi hamda stressli holatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilishga o‘rgatadi.

Rolli o‘yinlarning yana bir muhim jihati — ular orqali o‘quvchilarda **kommunikativ kompetensiyalar** shakllanadi. O‘yin davomida o‘quvchilar erkin fikr almashadilar, o‘z nuqtayi nazarini himoya qiladilar va boshqalar bilan samarali muloqot qilishni o‘rganadilar. Bu jarayon ularda nutq madaniyati, tinglash qobiliyati va muomala etikasining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, rolli o‘yinlar o‘quvchilarning **o‘ziga bo‘lgan ishonchini** oshiradi. Ko‘pchilik o‘quvchilar omma oldida gapirish yoki o‘z fikrini erkin bayon qilishda qiynaladilar. Rolli o‘yinlar esa ularga erkin muhit yaratib beradi. Turli obrazlarni ijro etish davomida o‘quvchilar sahna qo‘rquvini yengadilar va o‘z imkoniyatlariga nisbatan ishonch hosil qiladilar.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Psixologlarning ta’kidlashicha, emotsional kompetensiyasi rivojlangan o’quvchilar jamoada tez moslashadi, nizolarni tinch yo’l bilan hal qiladi va ijtimoiy munosabatlarda faol bo’ladi. Shu jihatdan rolli o’yinlar o’quvchilarning ijtimoiylashuv jarayonini ham jadallashtiradi.

Masalan, “Mijoz va sotuvchi”, “Shifokor va bemor”, “Sud jarayoni”, “Intervyu jarayoni” kabi rolli o’yinlar orqali o’quvchilar real hayotiy vaziyatlarga tayyorlanadilar. Ular turli emotsional holatlarni boshdan kechiradilar va muomala madaniyatini amaliy tarzda egallaydilar. Bu esa o’quvchilarning nafaqat ta’lim jarayonida, balki kundalik hayotda ham muvaffaqiyatli faoliyat yuritishiga yordam beradi.

Rolli o’yinlarni tashkil etish metodikasi

Rolli o’yinlarni samarali tashkil etish ta’lim jarayonining sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu metod o’quvchilarning faolligini kuchaytirish, ularni mustaqil fikrlashga undash hamda amaliy ko’nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Biroq rolli o’yinlardan kutilgan natijaga erishish uchun ularni aniq metodik asosda tashkil etish zarur. O’qituvchi o’yin jarayonini puxta rejalashtirishi, maqsad va vazifalarni oldindan belgilashi hamda o’quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olishi lozim.

Rolli o’yinlarni tashkil etishning birinchi bosqichi — ta’limiy maqsadni aniqlashdir. O’qituvchi o’yin orqali qanday bilim, ko’nikma yoki kompetensiya shakllantirilishini oldindan belgilab olishi kerak. Masalan, ayrim rolli o’yinlar kommunikativ ko’nikmalarni rivojlantirishga xizmat qilsa, boshqalari liderlik, muammoli vaziyatlarni hal qilish yoki emotsional boshqaruvni shakllantirishga yo’naltirilgan bo’lishi mumkin.

Maqsadning aniq belgilanishi o’yin mazmunini to’g’ri tanlash va natijadorlikni oshirishga yordam beradi. Shuningdek, maqsad o’quvchilarga ham tushuntirilsa, ular o’yin jarayonida faolroq ishtirok etadilar.

O’yin mavzusi va syujetini tanlash. Rolli o’yinlarning samaradorligi ko’p jihatdan tanlangan mavzu va syujetga bog’liq. Syujet o’quvchilarning yoshiga, qiziqishiga hamda real hayotiy vaziyatlarga mos bo’lishi kerak. Hayotiy vaziyatlarga asoslangan o’yinlar o’quvchilarda katta qiziqish uyg’otadi va ularni faol ishtirok etishga undaydi.

Masalan:

- “Maktab yig’ilishi”;
- “Sud jarayoni”;
- “Shifokor va bemor”;
- “Mijoz va sotuvchi”;
- “Intervyu jarayoni”;

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

- “Kelajak kasblari” kabi mavzular o‘quvchilar uchun qiziqarli va foydali hisoblanadi.

Syujet tanlashda o‘qituvchi o‘yin davomida muammoli vaziyatlar yuzaga kelishiga ham e’tibor qaratishi kerak. Chunki aynan muammoli vaziyatlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Rollarni taqsimlash. Rolli o‘yinlarning muhim bosqichlaridan biri — rollarni to‘g‘ri taqsimlashdir. Har bir o‘quvchining qiziqishi, qobiliyati va xarakteridan kelib chiqib rol berilishi maqsadga muvofiqdir. Tortinchoq o‘quvchilarga asta-sekin faolroq rollar berish orqali ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirish mumkin.

Rollar quyidagicha bo‘lishi mumkin:

- rahbar;
- tashkilotchi;
- kuzatuvchi;
- mijoz;
- muhokamachi;
- maslahatchi;
- jurnalist va boshqalar.

Rollarni almashtirib turish ham muhimdir. Bu barcha o‘quvchilarning turli vaziyatlarni his qilishiga va ko‘proq tajriba orttirishiga yordam beradi.

O‘yin uchun qulay muhit yaratish. Rolli o‘yinlarning samarali o‘tishi uchun sinfda erkin va ijobiy psixologik muhit yaratilishi zarur. O‘quvchilar o‘z fikrini erkin ayta olishi, xatodan qo‘rqmasligi kerak. O‘qituvchi o‘yin davomida tanqid qilishdan ko‘ra rag‘batlantirish usulidan foydalanishi maqsadga muvofiqdir.

Shuningdek, sinf xonasining joylashuvi ham muhim ahamiyatga ega. Guruhlarda ishlash uchun partalarni moslashtirish, kichik sahna muhiti yaratish yoki kerakli jihozlardan foydalanish o‘yin sifatini oshiradi.

O‘yin jarayonini boshqarish. O‘qituvchi rolli o‘yin davomida boshqaruvchi va kuzatuvchi vazifasini bajaradi. U o‘quvchilarning faoliyatini nazorat qiladi, kerak bo‘lganda yo‘naltiradi va vaziyatni tartibga soladi. Biroq o‘qituvchi o‘yin jarayoniga haddan tashqari aralashmasligi kerak. Chunki o‘quvchilar mustaqil harakat qilganlarida o‘yin samaraliroq bo‘ladi.

Jarayon davomida:

- vaqt taqsimoti nazorat qilinadi;
- nizoli vaziyatlar boshqariladi;

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

- barcha o‘quvchilarning ishtiroki ta’minlanadi;
- o‘yin maqsaddan chetga chiqmasligi kuzatiladi.

Tahlil va muhokama bosqichi

Rolli o‘yinlardan keyingi eng muhim bosqich — tahlil va muhokama hisoblanadi. Aynan shu jarayonda o‘quvchilar o‘z xatti-harakatlarini baholaydilar, xatolarini tushunadilar va xulosalar chiqaradilar.

Muhokama davomida quyidagi savollar berilishi mumkin:

- O‘yin davomida qanday qiyinchiliklarga duch kelindi?
- Qanday qarorlar qabul qilindi?
- Qaysi holatlar muvaffaqiyatli bo‘ldi?
- Nimalarni yaxshilash mumkin?

Bu bosqich refleksiya jarayonini rivojlantirib, o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashiga yordam beradi.

Rolli o‘yinlarning pedagogik samaradorligi

To‘g‘ri tashkil etilgan rolli o‘yinlar quyidagi natijalarni beradi:

- o‘quvchilarning darsga qiziqishi ortadi;
- muloqot va hamkorlik ko‘nikmalari rivojlanadi;
- liderlik va tashabbuskorlik shakllanadi;
- emotsional barqarorlik kuchayadi;
- mustaqil fikrlash va ijodkorlik rivojlanadi.

Shuningdek, rolli o‘yinlar nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘lash imkonini yaratadi. Bu esa o‘quvchilarning bilimni chuqurroq o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, rolli o‘yinlarni metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etish ta’lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biridir. Mazkur metod o‘quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatib, ularni hayotiy vaziyatlarga tayyorlashda muhim pedagogik vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ishmuhamedov R. “Innovatsion pedagogik texnologiyalar”. – Toshkent, 2019.
2. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. “Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari”. – Toshkent, 2017.
3. Goleman D. “Emotional Intelligence”. – New York, 2015.
4. Vygotsky L.S. “Pedagogik psixologiya”. – Moskva, 1991.
5. Karimova V. “Psixologiya”. – Toshkent, 2020.
6. THE INTERRELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND LEADERSHIP QUALITIES D Djumayeva - International Conference on Arts, Society & Humanities, 2026

ISSN (E): 2181-4570

CONFERENCE SPECIAL ISSUE

CROSSREF Prefix: 10.66301

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

7. Djumayeva, D. Muloqot Madaniyati Asosida Liderlik Fazilatlarini Shakllantirishning Samarali Usullari. *Maktabgacha va Maktab Ta’limi Jurnali*, 675901.